

Шульга Ю. О.,
старший лаборант кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ТАКТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ПРОНИКНЕННЯМ У ЖИТЛО

Відповідно до норм Кримінального процесуального кодексу України, інших нормативно-правових актів, даних слідчої та судової практики, а також наукових джерел у статті проаналізовано проблемні питання тактико-організаційних засад провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, внесено пропозиції щодо їх вирішення та обґрунтовано необхідність якісного організаційно-тактичного забезпечення провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: організаційно-тактичні засади; негласні слідчі (розшукові) дії; початковий етап розслідування; розбої; проникнення у житло; слідчі ситуації.

В соответствии с нормами Уголовного процессуального кодекса Украины, других нормативно-правовых актов, данных следственной и судебной практики, а также научных источников в статье проанализированы проблемные вопросы тактико-организационных основ осуществления отдельных негласных следственных (розыскных) действий на первоначальном этапе расследования разбоев, совершенных с проникновением в жилье, внесены предложения по их решению и обоснована необходимость качественного организационно-тактического обеспечения производства отдельных негласных следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: организационно-тактические основы; негласные следственные (розыскные) действия; начальный этап расследования; разбои; проникновение в жилище; следственные ситуации.

Питання організації і тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) в теорії криміналістики є досить новим. Проблематика органі-

заційно-тактичних засад провадження НСРД у наукових дослідженнях постала лише у 2012 році, у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

До прийняття КПК України 2012 року організаційно-тактичні засади негласної діяльності у сфері кримінального судочинства досліджувалися не криміналістикою, а теорією оперативно-розшукової діяльності, де поняття негласних слідчих (розшукових) дій як такого не існувало, а існували близькі за змістом оперативно-розшукові заходи. Тому сьогодні актуальним завданням науки криміналістики та кримінального процесуального права є, використовуючи надбання теорії і практики оперативно-розшукової діяльності, визначити поняття та основні засади організації і тактики провадження негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до нового законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [1].

Порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, відбувається відповідно до чинного законодавства України, а саме КПК України, Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, Законів України «Про державну таємницю», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та інших нормативно-правових актів.

Під тактико-організаційними засадами провадження негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування слід розуміти систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо організації, планування і проведення негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування, спрямованих на отримання інформації, що має значення для ходу розслідування, відомості про організацію і тактику проведення яких не підлягають розголошенню.

На нашу думку, початковий етап розслідування злочинів досліджуваного виду починається з моменту отримання повідомлення про вчинений розбій із проникненням у житло та завершується встановленням особи злочинця або групи злочинців. Також варто зазначити, що перевірку вже отриманих доказів, подальше отримання нових доказів та їх використання, безпосереднє доведення причетності встановленої особи злочинця до вчинення конкретного злочинного епізоду ми покладаємо на наступний етап розслідування.

В теорії криміналістики та кримінального процесуального права склалися різні підходи щодо розуміння організації і тактики провадження негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування злочинів. Зокрема, це питання досліджували такі науковці, як М. В. Багрій, М. Л. Грібов, В. А. Колесник, О. Б. Комарницька, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, О. Ю. Татаров, Р. М. Шехавцов та ін.

На підставі аналізу чинного законодавства та наукових досліджень вчених-криміналістів, вважаємо обґрунтованою та вичерпною точку зору М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої про те, що найбільш повно розкриває сутнісні ознаки негласних слідчих (розшукових) дій їх визначення, відповідно до якого під негласними слідчими (розшуковими) діями слід розуміти заходи, що складаються із сукупності пошуко-пізнавальних і посвідчувальних прийомів, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки [2, с. 138].

Негласні слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування, як правило, проводяться відповідно до слідчої ситуації, що склалася.

Виходячи з аналізу даних слідчої та судової практики та враховуючи особливості вчинення розбоїв із проникненням у жит-

ло, слід зазначити, що типовими слідчими ситуаціями, що виникають на початковому етапі розслідування розбоїв, є такі:

Інформація про вчинений розбій із проникненням у житло надійшла в момент вчинення злочину.

Так, наприклад, о 10.47 год до чергової частини Тячівського відділу поліції ГУНП в Закарпатській області надійшло повідомлення зі служби 102 від гр-ки І., мешканки Закарпатської області, м. Тячів, про те, що її сусідка з квартири № 38, яка розташована на четвертому поверсі сусідньої багатоповерхівки просить на допомогу. Виїздом СОГ встановлено, що 04.01.2017 близько 10.30 год, двоє невідомих осіб чоловічої статі, один у масці, другий у шапці зайшли до будинку 38 «Б», кв. 38 по вул. Голоші в м. Тячів, Закарпатської області, де проживає потерпіла гр-ка К., 14.11.1994 р.н., домогосподарка, мешканка вказаної адреси, та, погрожуючи предметом, схожим на пістолет, забрали в потерпілої грошові кошти в сумі близько 500 гривень та чоловічий наручний годинник марки «Бретлінг» вартістю близько 100 доларів США [3].

Інформація, що надійшла, свідчить про вчинений розбій із проникненням у житло конкретними особами, які зникли з місця вчинення злочину.

Так, наприклад, в ході досудового розслідування, на першому ж допиті потерпілого гр-на А. було встановлено, що 27.10.2016 близько 20:00 год, його знайомі гр-н К. та гр-н О. шляхом вільного доступу проникли до приміщення квартири № 94, будинку 1 по проїзду Білоруському у м. Кам'янське Дніпропетровської області, де, погрожуючи потерпілому гр-ну А. предметом, схожим на пістолет, тим самим погрожуючи застосуванням насильства, небезпечного для життя та здоров'я особи, яка зазнала нападу, заволоділи майном останнього, чим спричинили йому матеріальний збиток на суму близько 2800 грн [4], після чого, залишивши потерпілого у шоковому стані, зникли з місця події

у невідомому напрямку, ймовірно, на автомобілі.

Інформація, що надійшла, свідчить про вчинений розбій із проникненням у житло групою осіб, де одна особа (або декілька осіб з групи) є відомою.

Так, наприклад, 03.04.2017 приблизно о 23 год 40 хв, знаходячись біля території домоволодіння № 35 по вул. О. Тишлера в м. Мелітополі Запорізької області, гр-н О., маючи умисел, спрямований на напад, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, з метою заволодіння чужим майном, діючи за попередньою змовою з двома нествановленими під час досудового розслідування особами, керуючись корисливими мотивами, проник на територію вказаного домоволодіння, де із застосуванням фізичного впливу гр-н О. та нествановлені особи повалили потерпілого гр-на С. на асфальтне покриття та затягли його до приміщення будинку № 35. Після того, знаходячись у приміщенні кухні вказаного будинку, один з нествановлених чоловіків (ОСОБА 1) наніс потерпілому гр-ну С. один удар ногою в обличчя, внаслідок чого спричинив йому тілесні ушкодження та разом з іншим нествановленим чоловіком (ОСОБА 2) залишився в приміщенні кухні, де силою утримували потерпілого гр-на С. на підлозі у лежачому положенні. В той час гр-О., продовжуючи свій злочинний умисел, направився до гостинної кімнати, де знаходилась потерпіла гр-ка С., після чого із застосуванням насильства, яке є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілої, наніс останній один удар кулаком в область обличчя, внаслідок чого потерпіла впала на підлогу. Продовжуючи свої злочинні дії, гр-н О., скориставшись безпорадним станом потерпілої, яка перебувала у лежачому положенні на підлозі, наніс їй два удари ногою по обличчю, чим спричинив їй тілесні ушкодження. В подальшому з метою реалізації свого умислу гр-н О., діючи за попередньою змовою групою осіб, спільно з двома нествановленими під час

досудового розслідування особами, відкрито заволоділи майном, яке належить потерпілим, чим спричинили майнову шкоду на загальну суму 2470 грн [5].

Інформація, що надійшла, свідчить про вчинений розбій із проникненням у житло невідомими особами.

Так, наприклад, 19.04.2017 близько о 23.00 год троє невстановлених осіб, через незамкнені входні двері проникли до будинку, що розташований за адресою: Коростенський район, с. Жабче, вул. Наумчука, 28, де вчинили напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із застосуванням насильства, небезпечно для життя та здоров'я жителя даного будинку – гр-на Н., 22.12.1936 р. н., під час якого, відповідно до висновку експерта № 3795 від 24.04.2017, заподіяли потерпілому гр-ну Н. тілесні ушкодження у вигляді: ЗЧМТ, стусу головного мозку та множинних синців та забоїв обличчя та заволоділи майном, яке належить потерпілому гр-ну Н., а саме грошовими коштами в сумі 700 грн та мобільним телефоном «Nokia 1280», чим заподіяли останньому матеріальну шкоду.

Незважаючи на слідчу ситуацію, що склалася у кримінальному провадженні, учасниками досудового розслідування, які беруть участь у розкритті та розслідуванні розбоїв, вчинених із проникненням у житло, відповідно до узгодженого плану та висунутих версій слід негайно здійснювати наступні заходи:

- опитувати громадян, які мешкають або працюють поблизу місця вчиненого розбою, а також осіб, які могли б знаходитися на шляхах можливого пересування злочинця до місця події та від нього;

- орієнтувати інших учасників досудового розслідування про характер, час, місце, спосіб вчинення злочину, кількість осіб, які брали в ньому участь, їх зовнішність, прикмети викрадених речей і цінностей, інші наявні відомості, що мають значення для встановлення особи злочинця;

- інформувати спеціальні оперативні підрозділи, що працюють у місцях

можливого збуту викраденого майна, про обставини злочину, проводять у таких місцях пошукові заходи;

- здійснювати розшук осіб, причетних до вчинення розбоїв, серед тих, хто проходить за первинними матеріалами: наркоманів, злісних порушників громадського порядку, а також осіб, які раніше були засуджені за вчинення аналогічних злочинів;

- вживати заходів щодо активізації розшуку відомих злочинців, які переходять від слідства і суду, їх затримання та подальшої перевірки на причетність до вчинення розбою, що розслідується;

- залежно від обставин вчиненого розбою із проникненням у житло використовувати засоби масової інформації та вживати інші заходи, направлені на його розкриття, виявлення та затримання злочинців;

- здійснювати оперативну перевірку затриманих і заарештованих, які знаходяться в ізоляторах тимчасового утримання, приймальниках-розподільниках, спеціальних приймальниках;

- надсилати завдання оперативно-режимним підрозділам слідчих ізоляторів та місць позбавлення волі на відпрацювання контингенту осіб, які перебувають у цих установах, з метою встановлення їх причетності до організації або вчинення нападу.

Відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [1] і умовно поділяються на два блоки: втручання у приватне спілкування та інші види негласних слідчих (розшукових) дій.

До першого блоку відносяться дії, передбачені § 2 (Втручання у приватне спілкування) КПК України:

1. Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання, яке дає змогу без відома особи, приховано отримувати і фіксувати інформацію про обстановку, у якій вона перебуває, про її контакти, розмови та дії.

2. Огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України) полягає у обстеженні поштової кореспонденції, з метою виявлення та фіксації відомостей, що містяться у кореспонденції, стосовно обставин вчинення кримінального правопорушення, за наявності підстав – фізичного вилучення, затримання матеріальних об'єктів.

3. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання, яке дає змогу зафіксувати факт контакту у мережі, а також аудіовізуально сприймати, фіксувати та відтворювати інформацію, що передавалась цим каналом зв'язку, у тому числі її зміст.

4. Зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання для одержання інформації, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі, мережі електрозв'язку.

До другого блоку відносяться дії, які згідно з § 3 (Інші види негласних слідчих (розшукових) дій) КПК України, спрямовані на виявлення і фіксацію фактичних даних про злочинні дії, які вчиняються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а саме:

1. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) полягає у проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано або під легендою, у приміщення та інше володіння для встановлення технічного обладнання або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів розбійних нападів, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, що переховуються від органів розслідування, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

2. Спостереження за особою (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування у певному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

3. Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

4. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно не доступних місцях.

5. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України), полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої особи в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання відомостей, речей і документів, які мають значення для розслідування розбійних нападів.

Необхідною умовою при визначенні основних організаційно-тактичних засад при підготовці провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій є визначення засобів їх проведення. До таких слід віднести:

1. Наявні оперативні, криміналістичні, кримінологічні та адміністративні обліки МВС України;

2. Оперативну техніку, а саме: розвідувальну, пошукову та пенітративну техніку.

Враховуючи те, що злочинці (група злочинців) завчасно та ретельно готуються до вчинення розбоїв із проникненням до житло, заздалегідь детально планують

та прораховують кожну свою дію, розподіляють ролі між собою, а також те, що в більшості випадків розбої вчиняються в нічний час доби (з 23⁰⁰ до 05⁰⁰ год), слід зазначити, що проведення таких НСРД, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем та аудіо-, відеоконтроль місця ймовірного переховування або збуту викраденого майна, має невідкладний характер і потребує негайного їх проведення, що законодавцем не передбачено.

Відповідно до чинного законодавства України процесуальна особа, яка вважає за необхідне проведення негласних слідчих (розшукових) дій, повинна звернутися з відповідним клопотанням і у встановленому законом порядку до слідчого судді з метою отримати дозвіл, а після цього винести постанову про проведення даної НСРД, що, на нашу думку, уповільнює процес розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. Результати негласних слідчих (розшукових) дій, отримані без ухвали слідчого судді, нівелюються і такі докази визнаються недопустимими.

Проаналізувавши тактико-організаційні засади провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, слід зробити висновок про те, що норми КПК України, які передбачають порядок проведення таких НСРД, є недосконалими і потребують суттєвих змін, уточнень та доповнень, а саме, на нашу думку, провадження окремих негласних слідчих (розшукових) дій при зазначених типових слідчих ситуаціях має невідкладний характер.

Виходячи з даних слідчої практики, на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, часто виникають проблеми, пов'язані з необхідністю невідкладного проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Це пов'язано, в першу чергу, з по-

требою запобігання пошкодження чи знищення матеріалів, речей та документів, втрати криміналістично значимої інформації, яка в них міститься, і які мають значення для розслідування розбоїв тощо. В таких випадках ефективне розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, зумовлює необхідність невідкладного отримання дозволу на проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій у слідчого судді. Однак, майже у кожному конкретному випадку це призводить до втрати часу, а відповідно й до втрати доказової бази.

Наприклад, при вчиненні розбоїв із проникненням у житло, з метою оперативного встановлення й розшуку особи, яка його вчинила, виникає необхідність в отриманні інформації, передбаченої п.п. 7, 8 ст. 162 КПК України, тобто інформації, яка знаходиться у операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок абонента, самого абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання інформації тощо та персональних даних особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у власника персональних даних. Однак, відповідно до положень ст. 159 КПК України, отримання такої інформації можливе лише після винесення слідчим суддею ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів.

Для вирішення даної проблеми необхідно, на нашу думку, надати прокурору, слідчому (за погодженням з прокурором) права, у виняткових невідкладних випадках, здійснювати тимчасовий доступ до визначеної в пунктах 7, 8 частини першої ст. 162 КПК України інформації.

Внесення таких змін до КПК України дозволить в найкоротший час з'ясувати обставини, які мають значення для встановлення особи злочинця й їх затримання, а також забезпечити стан матеріалів, речей та документів, що можуть мати значення для кримінального провадження.

Враховуючи тяжкість даного злочину, а також специфічні умови вчинення розбоїв із проникненням у житло, зокрема те, що вчиняються розбої із проникненням у житло переважно у нічний час доби, що унеможливило отримання ухвали слідчого судді негайно відповідно до чинного законодавства, а також з метою запобігання вчинення нових розбоїв, на нашу думку, окремі негласні слідчі (розшукові) дії необхідно розпочинати проводити до постановлення ухвали слідчого судді.

Вважаємо, що невідкладне проведення окремих НСРД при розслідуванні розбоїв, вчинених із проникненням у житло, дає можливість слідчому отримати достовірну інформацію як про осіб, що вчинили розбої, так і про потерпілих, свідків, а також інформацію, що передавалась в процесі вчинення злочину та після його вчинення, інформацію щодо переховування чи збуту викраденого майна тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 18.12.2017).
2. *Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б.* Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2. С. 137–141.
3. Кримінальне провадження № 12017070160000012. Архів Тячівського районного суду Закарпатської області.
4. Кримінальне провадження № 12016040000000842. Архів Баглійського районного суду м. Дніпропетровська Дніпропетровської області.
5. Кримінальне провадження № 12017080140001624. Архів Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області.

Shulga Y. The tactical and organizational basis of processing of some cover investigative (search) actions at the initial stage of investigation of home invasion robbery

The problem issues of the tactical and organizational principles of conducting cover investigative (search) actions at the initial stage of investigation of home invasion robberies were analyzed in the article, in accordance with the norms of the Criminal Procedural Code of Ukraine, other normative legal acts, data of investigative and judicial practice and scientific sources, The article contains some suggestions of the necessity of qualitative the organizational and tactical support for the conduct of cover investigative (search) actions.

The effectiveness of the initial stage of the investigation of robberies committed with housing penetration depends to a large extent on the organization and tactics of the investigation.

The effectiveness of the initial stage of the investigation of robbery committed with the penetration to house, largely depends on the organization and tactics of the investigation. The investigator is responsible for the organization and tactics of the investigation, additionally, investigator is responsible for the reasonableness of the tactical decisions, wich were taken, since the criminal procedure of robberies was started.

The specificity of the conduction of cover investigative operations is determined by the severity of this type of crime. The peculiarities of robberies and the specific conditions of their conduction are penetration into the home.

In addition to, the article contains the issue of the decision to conduct cover investigative (search) actions. According to the Criminal Procedural Code of Ukraine such decision is taken by the investigating judge upon the request of the prosecutor or at the request of the investigator, agreed with the prosecutor, is discussed and argued.

Keywords: *organizational and tactical principles, cover investigative (search) actions, initial stage of investigation, robbery, penetration into the home, home invasion robbery, investigative situations.*

Стаття надійшла до редакції журналу 24.11.2017 р.